

Til
Kunnskapsdepartementet

Oslo, 22. juni 2015

Høringsuttalelse fra LLH om NOU 2015: 2 "Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø"

Om LLH

LLH – Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner takker med dette for muligheten til å uttale oss om NOU 2015: 2. LLH er en nasjonal partipolitisk og religiøst uavhengig interesseorganisasjon som baserer sin virksomhet på frivillighet og tilbyr medlemskap til privatpersoner. LLH arbeider for likestilling og mot alle former for diskriminering av homofile, lesbiske, bifile og transpersoner (lhbt-personer) i Norge og resten av verden.

LLH har i over lang tid jobbet med forebygging av krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering i norsk skole, samt blitt brukt som tiltak når slikt finner sted på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. LLH har siden 2006 driftet kompetansehevingstiltaket Rosa kompetanse, som siden 2011 har skolert ansatte i norsk skole og lærerstudenter i temaene kjønn, seksuell orientering, normer og inkluderende praksis. Tiltaket blir også brukt av skoler som antimobbetiltak.

Innledning

LLH vil berømme utvalget for et grundig og godt arbeid med et tema som opptar oss alle. Innledningsvis vil vi stille oss bak det vide fokuset utvalget har valgt å holde frem gjennom hele utredningen. Der det ofte bare snakkes om bekjempelse av mobbing, har utvalget gjennomgående valgt å ta for seg krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering. LLH ser dette som vesentlig for å sikre alle barn og unge et trygt psykososialt skolemiljø.

Målrettede tiltak knyttet til diskrimineringsgrunnlagene (kap. 13)

Elever har etter diskrimineringslovgivningen og barnekonvensjonen artikkel 2 et særskilt vern mot krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering knyttet til de lovfestede diskrimineringsgrunnlagene. NOU 2015: 2 viser til en svensk undersøkelse der det fremkommer at 46 % av de krenkelsene elever blir utsatt for nettopp er knyttet til diskrimineringsgrunnlagene (58 % når krenkelsene skjer via sosiale medier).¹ Det tydeliggjøres videre i utredningen at den forskningen som i dag foreligger viser at elever som er lesbiske, homofile eller bifile opplever forholdsmessig høy forekomst av mobbing

¹ Flygare og Johanson, 2013

² Roland og Auestad, 2009

³ Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner

⁴ Lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, queer, interkjønn

**LLH**Landsforeningen for lesbiske,
homofile, bifile og transpersoner

og trakassering i norsk skole. Utredningen viser blant annet til en undersøkelse av fra 2009 om seksuell orientering og mobbing på 10. trinn, der hele 48 prosent av homofile gutter oppgir å bli mobbet.² Når det fremkommer tydelig i forskningen at enkelte grupper av elever i langt større grad enn andre opplever mobbing og trakassering, kreves det en særlig innsats for å skape et trygt psykososialt miljø for disse elevene. Slik utvalget påpeker må dette tilstrebes både fordi barnekonvensjonen og diskrimineringslovgivningen tilsier det, men først og fremst fordi krenkelser mv. basert på seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk ofte får alvorlige konsekvenser for den enkeltes liv og helse. LLH stiller seg bak utvalgets forslag om å prioritere målrettede tiltak rettet mot krenkelser mv. knyttet til diskrimineringsgrunnlagene.

Normkritisk perspektiv er forebygging i praksis (kap. 13)

NOU 2015: 2 fremhever samfunnets og skolens normer som mulig forklaringsmodell på krenkelser mv. basert på diskrimineringsgrunnlagene. LLH støtter dette som forklaringsmodell. Grunnlaget for å sanksjonere mot folks "annerledeshet" handler om en samfunnsmessig presentasjon av noe som "mer riktig" enn noe annet. Dermed vil det være av avgjørende betydning for å skape et inkluderende læringsmiljø at de gjeldende normene snakkes om, slik at både elever og skoleansatte blir mer bevisst disse og i fellesskap kan bestemme kjøreregler som skaper rom for alles annerledeshet. Utredningen understreker at det i det forebyggende arbeidet må jobbes særskilt med skolekultur og verdier, holdninger og normer som kommer til uttrykk der. Utvalget peker på betydningen av normer for sosial tilhørighet, samt utfordringer i skolen knyttet til elever som faller utenfor det rådende "normalitetsbegrepet". Videre etterlyses det tiltak. LLH vil understreke viktigheten av tiltak som tar innover seg betydningen samfunnets, skolens og klassens normer har for ungdommers trivsel, helse og muligheter i skolen. En økt bevissthet rundt gjeldende normer gir mulighet til å arbeide for å etablere normer som *fremmer* et trygt læringsmiljø der det er rom for alle til å være seg selv.

Det tilrådes i utredningen at et "normkritisk perspektiv må innarbeides i lærerutdanningene, rektorutdanningene og etter- og videreutdanning av lærere, i relevante læreplaner for fag og det må utarbeides undervisningsopplegg for elever". LLH ser en normkritisk tilnærming som essensiell i arbeidet med forebygging av krenkelser mv. Innen forskningen på lhbt-feltet³ er heteronomativitet en stadig tilbakevendende faktor som bidrar til å bekrefte en følelse av annerledeshet og utenforskap hos de som bryter med normen. En normkritisk tilnærming vurderes hensiktsmessig da den bidrar til å skape rom for mangfold og dermed styrker inkluderingen av marginaliserte grupper. Dette er forebyggende arbeid i praksis, og mer formålstjenlig enn å sette inn tiltak der krenkelser mv. allerede forekommer.

"Utvalget mener at det finnes et stort potensial ved å utvikle et normkritisk perspektiv på skolene", samt at "dette må starte hos lærerne og ledelsen" (s.164). LLH har svært gode erfaringer med å undervise og bevisstgjøre lærere om normer, og stiller oss bak utvalgets anbefalinger.

² Roland og Auestad, 2009

³ Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner

**LLH**Landsforeningen for lesbiske,
homofile, bifile og transpersoner

Økt kunnskap som forebygging

I tillegg til det normkritiske perspektivet, mener LLH det er vesentlig for forebygging av krenkelser mv. basert på seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk at skoleansatte og lærerstudenter tilbys kompetanseheving på disse temaene. LLH og Skeiv Ungdom gjennomførte en spørreundersøkelse om trivsel i skolen på Skeiv Ungdoms årlige sommerleir i fjor. En alt for høy andel av ungdommene rapporterte også i den å ha blitt mobbet eller trakassert basert på dette diskrimineringsgrunnlaget i skolen, men ungdommene ble samtidig bedt om å liste faktorer for *trivsel* i skolen, i prioritert rekkefølge. Øverst listet ungdommene følgende tre aspekter:

- 1) At skoleansatte snakker positivt om lhbtqi.⁴
- 2) At skoleansatte slår ned på mobbing og trakassering basert på kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og seksuell orientering.
- 3) At skoleansatte underviser om disse temaene i flere fag.

Ungdommene understreket altså det utvalget også trekker frem, og det forskningen påpeker: At forebyggende tiltak er utrolig viktige, og at kunnskap forebygger. Voksenpersoner med kunnskap om kjønn og seksualitet, med kunnskap om hvordan normer kan begrense barn og unges handlingsrom, med kunnskap om forebygging og håndtering av krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering basert på de ulike diskrimineringsgrunnlagene, vil i størst mulig grad kunne bidra til å skape et trygt skolemiljø for *alle*.

Kunnskap må altså løftes både det forebyggende arbeidet, men også i det mer intervensjonerende – når situasjoner oppstår må man vite hvordan disse kan håndteres på best mulig vis. Eksempelvis må krenkelser som er ment å ramme spesifikke individer håndteres annerledes enn krenkelser som ikke er ment å ramme noen. Dersom man ikke har kunnskap om og trening i å håndtere ulike former for krenkelser, samt trening i å bruke et språk som ikke krenker, vil man i håndteringen kunne bidra til ytterligere krenking. Dette gjelder krenkelser forbundet med alle diskrimineringsgrunnlagene.

Tiltakene Rosa kompetanse skole og Restart

NOU 2015:2 fremhever at "frivillige organisasjoner kan være et godt supplement i arbeidet med temaer som kan oppleves som krevende, og der skolen ikke har tilstrekkelig kompetanse" (s. 327). Utvalget nevner LLHs skoletiltak Rosa kompetanse skole som eksisterende tiltak særskilt rettet mot krenkelser mv. knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. LLH vil gi honnør til utvalget for å fremheve eksisterende og effektfulle tiltak. Videre vil vi fremheve Skeiv Ungdoms skoletiltak Restart, som tilbyr skoler kursing av elever. Restarts metodegrunnlag baserer seg på normkritikk, noe NOU 2015:2 fremhever som hensiktsmessig tilnærming.

Støtten til frivillige organisasjoner bør bli mer forutsigbar (kap. 13)

Utvalget understreker at det arbeidet frivillige organisasjoner gjør for å forebygge trakassering i skolen bør anerkjennes som viktig. Ett av utvalgets forslag til tiltak er at "frivillige organisasjoner må sikres driftsvilkår slik at de kan arbeide mot krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering som et supplement til den offentlige innsatsen" (s. 25). I NOU 2015:2 foreslås det videre at "departementet bør se nærmere på en

⁴ Lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, queer, interkjønn

**LLH**Landsforeningen for lesbiske,
homofile, bifile og transpersoner

ordning for å gi statsstøtte over tid til organisasjoner som kan bidra til kompetanseheving om å forebygge trakassering” (s. 165). Utvalget påpeker det problematiske i at ”tiltak drevet av frivillige organisasjoner som Uke 6 og Rosa kompetanse ved hver statsbudsjettforhandling står i fare for å miste støtten. Dette hindrer et langsiktig og systematisk arbeid. Utvalget ser med bekymring på at de kompetansemiljøene som bygges opp på dette feltet, står i fare for å oppløses ved hver budsjettforhandling.” LLH vil understreke nødvendigheten av kontinuitet i finansieringen av våre tiltak, for slik å sikre systematisk arbeid og langsiktighet. Uten forutsigbare rammer risikerer en å miste oppbygd kompetanse, noe vi tidligere har erfart, og som vi vet at også gjelder andre frivillige organisasjoner med effektfulle tiltak for forebygging og håndtering av krenkelser mv. LLH støtter utvalgets fremheving av behovet for en systematisk innsats på dette området.

Barnehagens rolle

Til tross for at barnehagen faller utenfor utvalgets mandat, vil LLH understreke viktigheten av å se barnehage og skole i sammenheng, også når det kommer til krenkelser mv. For å forebygge krenkelser mv. i skolen er det helt avgjørende hva barn lærer i barnehagen. Derfor må barnehageansatte være normbevisste og legge til rette for et mangfold av uttrykk i barnegruppene. Dersom flere barn allerede før de begynner på skolen har fått snakke med trygge og kompetente voksenpersoner om at mennesker er kjønn på ulike måter og at familier kommer i ulike konstellasjoner, har møtt litteratur som underbygger dette mangfoldet, har fått rom til å leke på egne premisser og se andre barn gjøre det samme, vil man ha et godt grunnlag for å bidra til et læringsmiljø også i skolen der det er rom for alles ”annerledeshet”. Vi må snakke om disse temaene gjennom hele utdanningsløpet. Dermed må skole og barnehage ses i sammenheng også når det kommer til stønad. LLH ser et stort behov for at Rosa kompetanse utvides til også å rette seg mot barnehageansatte, men per i dag er det vanskelig å finne tilskuddsordninger som rommer en slik kompetanseheving for de ansatte i norske barnehager.

Behov for mer forskning (kap. 20)

Utvalget påpeker at det er behov for mer forskning på krenkelser mv. basert på seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. LLH mener det er vesentlig at dette prioriteres. Særlig ser vi et behov for mer forskning på krenkelser mv. basert på brudd på normene for kjønnsidentitet, herunder transpersoner i skolen. Vi vet fra internasjonal forskning at dette er en meget utsatt gruppe. En helt ny rapport fra Folkhälsomyndigheten i Sverige baserer seg på en studie gjort av 800 personer med transbakgrunn. Blant respondentene rapporterer hele 36 % om selvmordstanker det siste året, og blant unge er tallet så høyt som 57 %. Omtrent 40 % av unge transpersoner rapporterer å ha forsøkt å ta sitt eget liv.⁵ Det er med andre ord en ekstremt viktig gruppe å tilegne seg mer kunnskap om også i Norge, men internasjonal forskning gir oss allerede en tydelig pekepinn på at det er et stort behov for tiltak. LLH ser også behovet for mer forskningsbasert kunnskap om lhbt-personer med etnisk minoritetsbakgrunn.

Samtidig er det behov for forskning som ser på effekten av eksisterende tiltak. Utvalget mener at ”midlene til arbeid mot trakassering og diskriminering i skolen burde følges

⁵ Folkhälsomyndigheten, 2015: ”Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner - en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige.”

**LLH**Landsforeningen for lesbiske,
homofile, bifile og transpersoner

opp med økonomisk støtte til evaluering av effekten, slik at tiltakene kan forbedres" (s. 165). I denne forbindelse inngår LLH gjerne et samarbeid med Kunnskapsdepartementet for evaluering av tiltaket Rosa kompetanse skole. Ettersom vi har få målrettede tiltak rettet mot diskrimineringsgrunnlagene, vil det være nyttig med mer kunnskap om de tiltakene som eksisterer og hvordan disse virker inn. Dette vil kunne bidra til en mest mulig systematisk og målrettet innsats.

Elevundersøkelsen

I perioden 2007-2012 oppga elevene i Elevundersøkelsen å bli diskriminert eller urettferdig behandlet på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. I 2013 var spørsmål om diskriminering knyttet til de ulike diskrimineringsgrunnlagene tatt ut av undersøkelsen. Utvalget påpeker at man for å få kunnskap om krenkelser mv. i norsk skole må ha obligatoriske spørsmål relatert til seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet i Elevundersøkelsen. LLH mener at dette er en viktig faktor for å tilegne oss nødvendig kunnskap om slike krenkelser mv., og vi vil tilslutte oss utvalgets forslag om å inkludere spørsmål om seksuell orientering og kjønnsidentitet allerede i den Elevundersøkelsen som gjennomføres høsten 2015.

Opplæringsloven (kap. 15/16)

Utvalget foreslår følgende formulering av opplæringslovens § 9A-1: "Alle elever har rett til eit trygt psykososialt skolemiljø som fremjar helse, trivsel, læring og sosial tilhøyrslø. Det er den subjektive opplevinga til eleven som er avgjerande for om ord eller handlingar er krenkjande. Skolane skal ha nulltoleranse mot ord og uttrykk som krenkjer verdigheita eller integriteten til ein eller fleire elever. Skoleeigaren skal sikre at retten til eit trygt psykososialt skolemiljø som fremjar helse, trivsel, læring og sosialt tilhøyrslø, blir oppfylt for alle elever".

LLH stiller seg bak utvalgets presisering. Alle elever som opplever krenkelser må tas på alvor, og alle krenkelser skal stoppes og tas tak i når de blir oppdaget. God håndtering av enkeltkrenkelser er god forebygging av nye krenkelser mv. Videre stiller LLH seg bak en håndheving av opplæringsloven som innebærer en lavterskel klageordning som er mer tilgjengelig for elever som opplever krenkelser mv. enn dagens ordning, samt innebærer virkemidler til å gjøre grep. Slik sikrer vi at det ikke kun blir en klageordning på papiret.